

Maria Mattasen ja Benjamin Jokiniemen esivanhemmat

Jaakko Häkkinen, 22.9.2013

Tänä vuonna tulee kuluneeksi 80 vuotta siitä, kun Maria Eliisa Mattanen ja Benjamin Aukustinpoika Jokiniemi vihittiin. Sen kunniaksi olen laatinut lyhyen katsauksen heidän esivanhemmistaan. Lähtökohtana minulla oli Olavi Aikion toimittama kirja *Syväjärven vuosisadat 1600–1900* sekä Sirkka Laakson aikaisemmin seurakunnalta tilaama sukuselvitys. Lisäksi olen itse penkonut Internetin digitaalisten arkistojen kirkonkirjoja (Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry ja arkistolaitoksen digitaaliarkisto), ja monissa umpikujissa olen saanut apua Suku Forumin avulialta sukututkijoilta.

Useimpien sukulinjojen kohdalla olen päässyt 1700-luvun alkuun eli 300:n vuoden taakse menneisyyteen. 1600-luvun puolelta tunnetaan joitain esivanhempia, mutta koska näiden osalta ei usein tiedetä edes syntymävuotta, on sukujohdon luotettava seuraaminen mahdollonta.

Sodankylä 1700-luvun alussa

1700-luvun alussa Sodankylä oli vielä lapinkylä, Ruotsin kruunun tunnustama ja verottama saamelaiden asutusyksikkö, jonka alueelle suomalaisilla ei vanhastaan ollut oikeutta asettua. Vasta vuoden 1673 asutusplakaatilla kruunu antoi suomalaisille uudisasukkaille eli lantalaisille (ruotsin sanasta *land* '(viljelty) maa' vastakohtana lapille eli erämaalle, jossa ei viljelty) luvan asettua lapinrajan taakse.

Kuitenkin Sodankylän alueella oli 1700-luvun alussa vasta muutamia suomalaisia perhekuntia, lähinnä viljelykelpoisilla seuduilla Kitisen jokilaaksossa: Hiltuset, Torviset ja Haloset. Nykyinen Pelkosenniemi kuului silloin pääosin Sodankylään, ja siellä asuivat Oinaat (> Kairavuopiot) ja Pelkoset. Nykyisen Sodankylän itä- ja pohjoisosassa oli oma Sompion lapinkylänsä, eikä Syväjärven seudulla näytä olleen sinne yhteyksiä. Sompion itäpuolella oli Kemikylä

(suunnilleen nykyinen Savukoski) ja Sodankylän länsipuolella Kittilä, ja näistä lapinkylistä tulee jonkin verran esivanhempiamme.

Suurin osa Sodankylän asukkaista edusti vielä lapinkylän vanhoja saamelaissukuja, joita olivat: Aikio (Syväjärvenkangas ja Madetkoski), Mattanen (Syväjärvenvaara), Sassali (Sassalijärvi), Pumpanen (Vaalajärvi), Riipi (Riipijärvi), Kallatsa (Unari), Moskuvaara (Moskujärvi), Aska (Aska), Raasakka (Siurunmaa), Rampa (Kelujärvi), Tepsa (Sattanen), Panno (Kierinki), Jeesiö (Jeesiö) ja Kaikkonen (Pyhäjärvi).

Saamelaiden elinkeinoina olivat metsästys ja kalastus, ja he maksoivat lapinveroa näistä tuotteista. Suomalaiset turvasivat karjanhoitoon ja maanviljelyyn, mutta heillekin metsästys ja kalastus olivat tärkeitä täydentäviä elinkeinoja.

Vielä 1800-luvulla on kirjattu muistiin keminsaamea, jota Sodankylän metsäsaamelaiset puhuivat. On vaikea sanoa tarkasti, milloin alueen saamelaiset luopuivat lopullisesti omasta kielestään, koska he olivat pitkään kaksikielisiä: verottajan ja papin kanssa puhuttiin suomea. Jonkinlaisena jakajana on pidetty vuoden 1850 tienoota – sen jälkeen lapinsukuihin syntyneet eivät olisi enää oppineet saamea, vaan heidän äidinkielekseen tuli suomi. Marian ja Benjaminin isovanhemmissa oli siis todennäköisesti vielä saamenkielisiä.

Samoihin aikoihin kun metsäsaamelaiset sulautuivat suomalaisiin, tuli Sodankylän pohjoisosiin porosaamelaisia Norjasta, mutta nämä olivat taustaltaan ja kieleltään eri ryhmää (pohjoissaamen puhujia).

Esivanhempiemme lähtöseudut

Maria Mattanen ja Benjamin Jokiniemi edustavat ensimmäistä esipolvea; toisessa esipolvessa on neljä henkilöä, kolmannessa kahdeksan, neljännessä 16, viidennessä 32, kuudennessa 64 ja seitse-

männessä 128. Kaikkia esivanhempia en kuitenkaan ole saanut selvitettyä, ja osa esiintyy sukupuissa useampaan kertaan.

Seitsemäs esipolvi on jo melko aukkoisen, mutta kuudennessa esipolvessa tunnetaan 60 esivanhempaa vain neljän ollessa tuntemattomia. Näistä kolmen esiäidin taustaa ei tunneta, mutta loput 57 esivanhempaa jakautuvat lapinkyliin ja suomalaispitäjiin seuraavasti:

26 Sodankylä (LK)

21 Kittilä (LK)

4 Kemikylä (LK)

3 Kemijärvi

2 Kolari

1 Rovaniemi

Lapinkylien rajaa tärkeämpi onkin ollut alueellinen läheisyys: Syväjärven–Sassalijärven alueelle on tullut runsaasti puolisoja sekä Sodankylän eteläosista (Kierinki, Unari, Vaalajärvi, kirkonkylä, Aska, Torvinen, Kairala) että Kittilän eteläosista (Syväjärvi, Kallojärvi, Alakylä, Kaukonen, Kelontekemä).

Karkeasti voidaan yrittää arvioida myös saamelaiskukujen ja suomalaissukujen suhdetta. Kittilässä on jo 1600-luvulla ollut runsaasti Kemin suunnalta levinneitä karjalais- ja suomalaisperäisiä sukuja (Mokko, Pulli, Ryssä, Kyrö), ja vain Kallon sukua on enää pidetty saamelaisena 1700-luvun alussa.

Sodankylän esivanhempiemme suvuista Kairavuopiot (< Oinas), Haloset ja Torviset ovat suomalaisperäisiä, mutta tietysti niihin on varhaisina aikoina tullut myös saamelaisverta, aivan kuten saamelaiskukuihin on tullut suomalaisverta. Sekoittuminen oli kuitenkin vielä 1700-luvun alussa vähäistä. Vaikka kaikkien 7. esipolven esiäitien taustaa ei tunneta, saadaan saamelaisperäisten sukujen osuudeksi suunnilleen puolet kaikista 6. esipolven esivanhemmista.

Nimien normalisoinnista

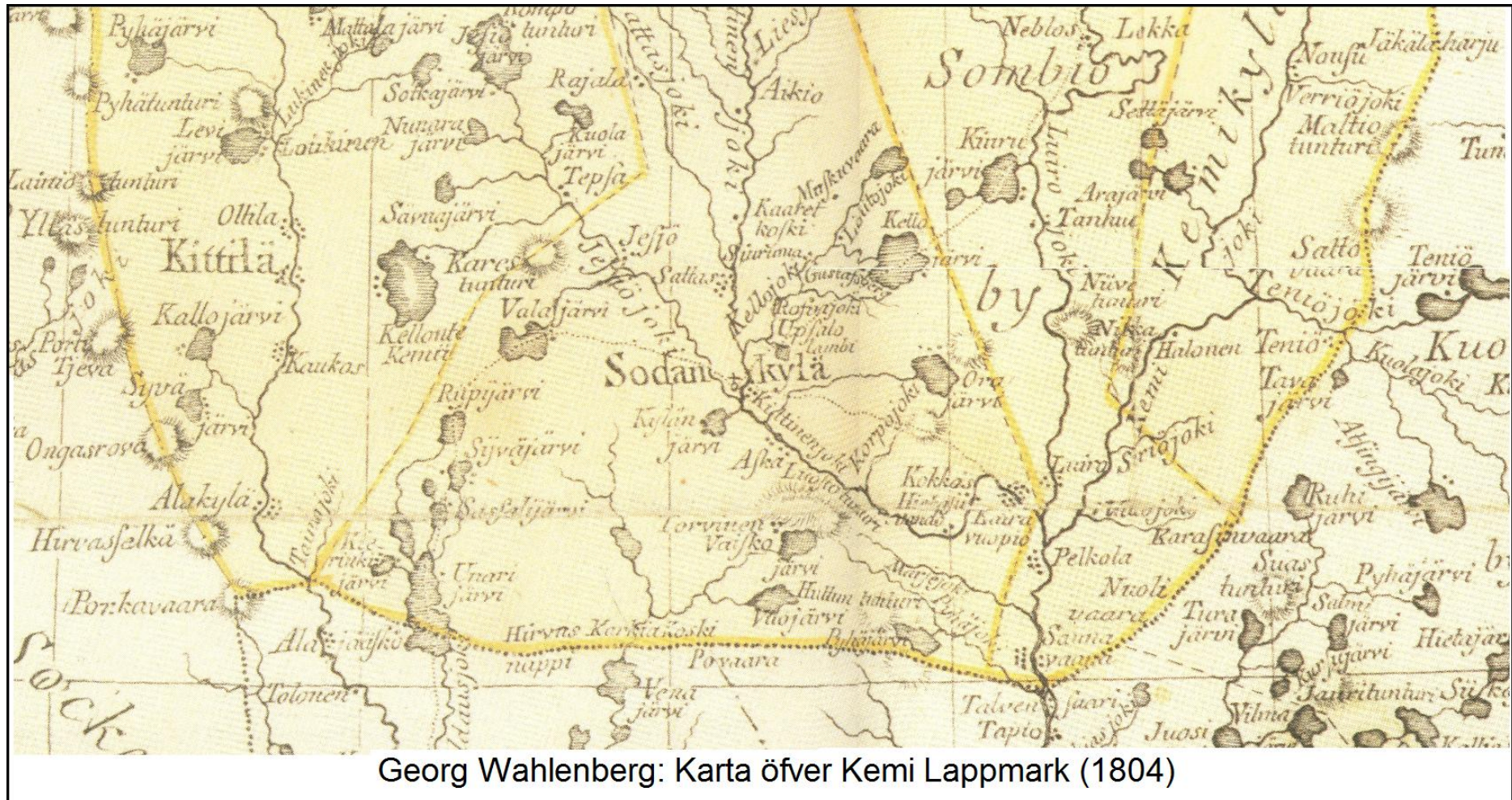
Pappien ruotsinkielisten kirjausten läpi on yritettävä tulkita henkilöiden todellinen nimi, joka käsittelemässäni tapauksissa on ollut

joko suomen- tai saamenkielinen. Kirkon hyväksymiä etunimiä oli käytössä rajallinen määrä, eikä kirjausnimen perusteella voida tietää, millaisilla erilaisilla kutsumanimillä samannimiset henkilöt erotettiin toisistaan. Lisäksi kirkonkirjoissakin saattaa eri vuosina esiintyä sama henkilö eri etunimellä: «Johannes» ~ «Johan», «Magdalena» ~ «Malin»

Kirjausnimi	Virallinen nimi	Kutsumanimi	Saamelaisnimi
«Pehr»	Pietari	Pekka	Piehtar, Piera
«Olof»	Olavi	Olli	Vuolli, Uula
«Brigit»	Birgitta	Riitta, Pirkko	Pirgit
«Påhl»	Paavali	Pauli, Paavo	Paavval
«Johannes», «Johan»	Johannes, Juhani	Juho, Jussi	Juhas, Juhhaan
«Magdalena», «Malin»	Magdalena, Malin	Magdalena, Malin	?
«Margareta», «Maria»	Margareta, Maria	Marketta, Maria, Maaria, Marja	?

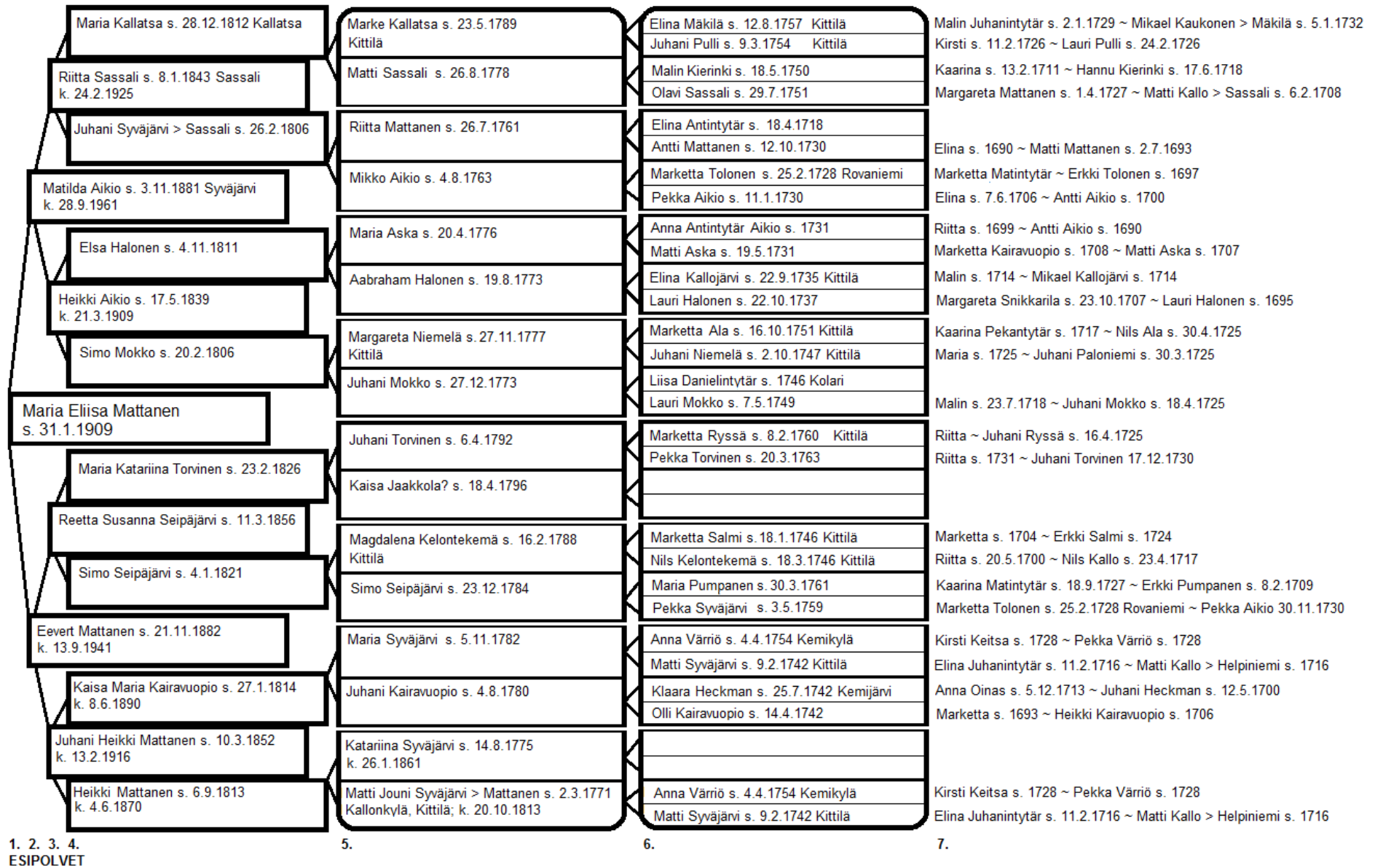
Olen päätenyt käyttämään virallisia suomenkielisiä nimimuotoja, koska tällaisen pidemmän nimen kautta kutsumanimien runsas joukko on helpompi hahmottaa. Kaikista lapinsukujen jäsenistä, jotka ovat syntyneet 1700-luvulla tai sitä aikaisemmin, voisi hyvin käyttää saamelaista nimiasua, mutta on myös mahdollista, että saamelaiset ovat omaksuneet suomalaisia nimiä jo ennen lopullista kielenvaihtoaan. Tästä syystä olen käyttänyt johdonmukaisesti virallista suomenkielistä nimiasua.

Sukunimikäytäntö oli Lapissa länsisuomalaistyyppinen, eli henkilö otti sukunimekseen alueen tai talon nimen eikä toisinpäin niin kuin savolais-karjalaisella alueella. Vasta 1900-luvulla sukunimet vakiintuivat sukulinjassa periytyviksi ja asuinpaikasta riippumattomiksi. Tästä syystä sukunimi saattaa vaihtua useissa peräkkäisissä sukupolvissa.

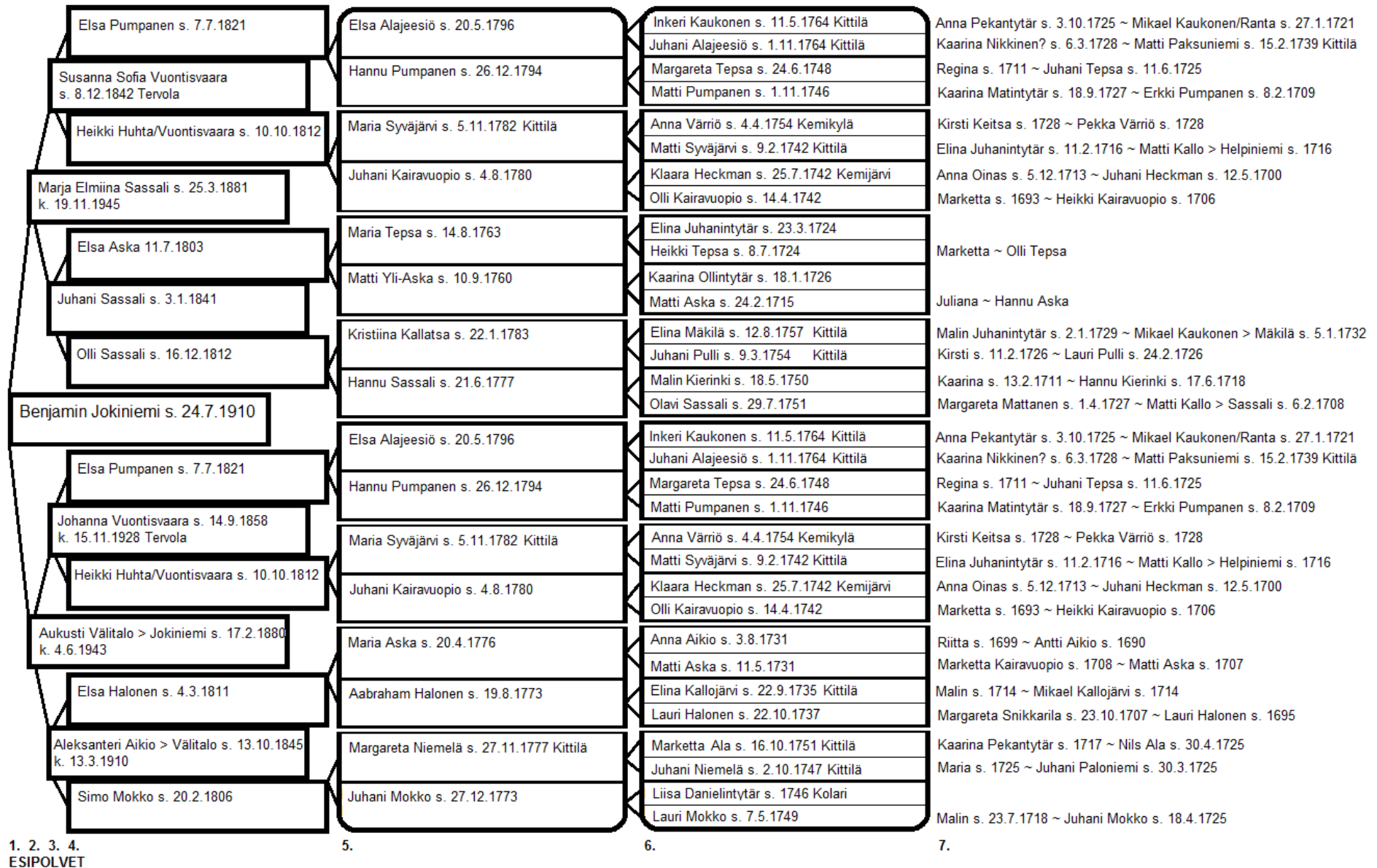

Kittilän, Sodankylän, Sompion ja Kemikylän lapinkylät. Kartassa "Sivjäjärvi" merkitsee Syväjärveä; myös Kittilän eteläosassa on Syväjärvi, josta Sodankylän Syväjärvellekin on muuttanut väkeä. Järvet ovat viimeksi kuluneiden kahdensadan vuoden aikana kutistuneet (tai kuivatettu niityiksi): esimerkiksi Torvisen Vaiskojärvi on nykyään täysin kuiva.

Maria Mattasen ja Benjamin Jokiniemen esivanhemmat

Maria Mattasen ja Benjamin Jokiniemen esivanhemmat

Tämä selvitys löytyy osoitteesta:

<http://www.elisanet.fi/alkupera/Mattanenjokiniemi.pdf>

Kirjallisuus

Aikio, Olavi (2000): *Syväjärven vuosisadat 1600–1900*. Rovaniemi: Pohjolan painotuote Oy.

Enbuske, Matti (2008): *Vanhan Lapin valtamaille. Asutus ja maankäyttö Kemin Lapin ja Enontekiön alueella 1500-luvulta 1900-luvun alkuun*. Bibliotheca Historica 113. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Kehusmaa, Aimo & Onnela, Samuli (1995 & 2006): *Suur-Sodankylän historia 1 & 2*. Suur-Sodankylän historiatoimikunta.

Tietokannat

Arkistolaitos: Digitaaliarkisto. <http://digi.narc.fi/digi/>

Lapinkävijät: Pohjoiskalotin vanhat kartat. <http://lapinkavijat.rovaniemi.fi/vanhatkartat/>

Suomen Sukuhistoriallinen Yhdistys ry: Arkisto. <http://www.sukuhistoria.fi/sshy/index.htm>

Suomen Sukututkimusseura: Historiakirjat. <http://hiski.genealogia.fi/hiski/>

Suomen Sukututkimusseura: Tietoja Suomen seurakunnista. <http://hiski.genealogia.fi/seurakunnat/index.html>